

MÜTEFERİKA

Kitabiyat Dergisi Yaz 2009/2 • ISSN 1300-6479

35

- Mehmet ACAR • Selim AHMETOĞLU.
- Başak AKGÜL • Alişan AKPINAR.
- Mustafa ASLANER • Barış BAYDAĞ.
- Sezen BİLİR • Hüseyin BOZDAĞ
- Serhat BOZKURT • Bahattin DEMİR.
- Namık Kemal DİNÇ • Neslihan ERKAN.
- Cihangir GÜNDÖĞDU • Salih İBRAHİMOĞLU • E. Nedret İŞLİ.
- Önder KAYA • Volkan MANTU.
- İ. Arda ODABAŞI • ORAL ONUR.
- Ayşegün SOYSAL • Cahit ULUER.
- Bersi YETKİN.

MÜTEFERİKA

Kitabiyat Dergisi Yaz 2009-2 • ISSN 1300-6479

EXLIBRIS

MÜTEFERİKA

Şark ve Kürdistan Projesine Katılanlar

[Alişan AKPINAR, Bahattin DEMİR, Barış BAYDAĞ, Bersi YETKİN, Hüseyin BOZDAĞ, Mehmet ACAR, Namık KEMAL DINÇ, Salih İBRAHIMOĞLU, Serhat BOZKURT, Sezen BİLİR, Volkan MANTU]

Cihançir GÜNDÖĞDU

I. Arda ODABAŞI

Başak AKGÜL

Cahit ULUER

Aysegün SOYSAL

Neslihan ERKAN

E. Nedret İŞLİ

Selim AHMETOĞLU

Oral ONUR

Şinasi AKBATU

E. Nedret İŞLİ

Önder KAYA

- 3 Bir II. Meşrutiyet Gazetesi Olarak "Şark ve Kürdistan"
- 49 *Diyojen Dergisi ve Dizini*
- 91 *31 Mart Vak'ası'nda Basına Yönelik Şiddet*
- 115 *İki Asker, İki Tarih: Nutuk ve İstiklal Harbimiz Metinlerinde Geçmiş Kurgusu*
- 141 *Çay ve Çaycılık Bibliyografyası (1731-2006)*
- 187 *Yemen'den Taşkent'e Kaymakamlıktan Esarete Bayburd Kaymakamı Yusuf Ziya Bey'in Başı ve Sonu Bilinmeyen Yaşam Öyküsü*
- 231 *Şen, Şakrak, Alayıç., Fikirdak Bir Gazete: Hanımlar Älemi*
- 247 *Meletios Sakkulidis (1926-2009) İstanbul Baskısı Rumca Kitapların Muhafizi Öldü*
- 251 *Şehbâl Dergisi'ni 31 Mart isyanı Albümü*
- 277 *Edirne'de Cemiyet ve Derneğiçilik*
- 289 *Yangın Öncesi Beyazıt Sahaflar Çarşısı*
- 293 *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimde Kartpostallardan Yararlanma Üzerine İlginç Bir Yazı*

Şark ve Kurdistan Projesine Katılanlar*

**BİR II. MEŞRUTİYET GAZETESİ OLARAK
“ŞARK VE KÜRDİSTAN”**

Basına yönelik baskıların son bulmasının ardından II. Meşrutiyetin “hürriyet” rüzgarının etkisiyle bir çok gazete ve dergi yayın hayatına başlamıştır. Fazla uzun ömürlü olmayan bu “hürriyet” günlerinde farklı eğilim ve siyasi çizgilerde birçok yayın ortaya çıkmış ve Osmanlı basın tarihi hareketli, dinamik ve renkli bir süreçe tanık olmuştur. Kürt ve Kurdistan isimli ve Kürtlük sorununa eğilen ilk yasal gazete ve dergiler de bu dönemde, daha çok da İstanbul’da yayınlanmıştır. Şark ve Kurdistan Gazetesi de II. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından İstanbul’da ya-

* Şark ve Kurdistan Projesine Katılanlar: Alişan Akpinar, Bahattin Demir, Barış Baydağ, Bersi Yetkin, Hüseyin Bozdağ, Mehmet Acar, Namık Kemal Dinç, Salih İbrahimoğlu, Serhat Bozkurt, Sezen Bilir, Volkan Mantu,

yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin kaç sayı yayınlandığı ve yayın hayatının ne kadar sürdüğü hakkında somut bilgilere sahip değiliz. Haftada iki kez yayınlanan söylenen Gazete'nin fazla uzun ömürlü olmadığı anlaşılıyor. Beşinci sayıya kadar takip edilebilen Şark ve Kürtistan'ın, sonrasında yayıldığına ilişkin bilgi mevcut değil. Bundan sonra yayımlamışsa da tespit edilemeyen Gazete'nin nedenin yayın hayatına son verdiği ise meçhul. Bizler tespit ettiğimiz beş sayıdan sadece üç tanesine (1, 2. ve 5. sayıları) ulaşabildik. Yaptığımız kütüphane ve arşiv taramalarına rağmen 3. ve 4. Sayıları bulamadık.

İlan-ı Hürriyetten birkaç ay sonra yayılanmaya başlayan Şark ve Kürtistan Gazetesi'nin idari merkezi İstanbul-Cağaloğlu'nda Nur Osmaniye de 49 nolu dairedir. Künyesinde yazdığını göre Gazete'nin kurucuları Hersekli Ahmed Şerif, Malatyalı Bedri ve Hersekli İsmail'dir. Üç kişiden müteşekkil kurucuların aynı zamanda Gazete'nin bütün işlerini yürüttükleri anlaşılıyor. Gazete de yayınlanan birçok yazında imzası olan bu ekipten, Hersekli Ahmed Şerif "sorumlu müdür" görevini yürütürken, Malatyalı Bedri "başyazar" konumundadır. "Şimdilik haftada iki defa neşr olunan" gazetenin haftanın belli günlerinde çıkmadığı elimizdeki sayılarından anlaşılmaktadır. Birinci sayı perşembe, ikinci sayı pazartesi çıkışına rağmen beşinci sayı cumartesi günü çıkmıştır. Gazete'nin yayılanmasında düzensizlik ve başkaca sorunlar olduğu anlaşılıyor.

Gazetenin kurucularından Hersekli İsmail, "Sadâ-yı Hakk (1324)" ve El-İslâm (1327)" gazetelerinin sorumlu müdüridür. Malatyalı Bedri tarafından yayınlanan "Mujde Gazetesi"nde ise yazıları çıkmaktadır. Malatyalı Bedri, yukarıda bahsettiğimiz "Mujde Gazetesi (1326)"nin "sahib müdüru"dür. Bedri, ayrıca, 1325 yılında yayınlanan "Yeni Mujde" gazetesinin de imtiyaz sahibidir. Bunun yanında "Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti Gazetesi"nde yazılar yazmaktadır. "Kürtler ve Şecâat-ı Akvâm" başlıklı yazısı mezkur Gazete'nin ilk beş sayısında seri olarak yayınlanmıştır. Hersekli Ahmet Şerif'in de 1326 yılında yayınlanan "Şark" gazetesi imtiyaz sahibi ve sorumlu müdüridür.

Şark ve Kürtistan Gazetesi'nin ağırlıklı olarak o dönemde Osmanlı Devleti'nin gündemini yakıcı bir şekilde işgal eden Balkan sorununa odaklandığını ve Kürtistan'a dair bazı yazı ve haberlerden oluştuğunu görüyoruz. Yazılardaki bu dağılım ve yazar kadrosu dikkate alındığında Gazete'nin bir nevi Balkan-Kürt ittifakı izlenimi verdiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla, biz de Gazete'yi incelerken bu nu dikkate alarak Balkan sorunlarını işleyen ve Kürtistan'ı ele alan yazıları mercek altına aldık. Çalışma yöntemi olarak da, bu konularda önemli bulduğumuz yazıların çevirilerini yaparak işe başladık. Kürtistan'ı konu alan yazıların sayacı

az olması ve birçoğumun daha önce hiçbir yerde çevirisinin yapılmamış olması nedeniyle tümünü çevirdik. Balkan sorunlarını işleyen yazılarından ise Gazete'nin genel yaklaşımını yansitan, çizgisini ortaya koyan yazıları seçtik. Ancak Gazete'nin daha iyi anlaşılabilmesi için, elimizde bulunan üç sayıda yayımlanmış tüm yazıların dökümünü yaptık ve sayfa sayfa verdik.

İki yaprak yanı dört sayfa olarak basılan Şark ve Kurdistan Gazetesi'nin ismindeki Kurdistan vurgusuna rağmen, o dönemde yayınlanan diğer Kürt gazete ve dergilerinden daha farklı bir çizgide durduğu ve Kürdi renginin daha silik olduğu anlaşılıyor. İsmindeki Kurdistan ibaresi gazeteye dair farklı çağrımlar yaratırsa da, gerçekte Kürt orijinli bir yayım olmayıp genel olarak Osmanlı Devleti'nin bütündünde yaşanan sorunlara eğilmektedir. Yine Gazete'nin isminde yer alan Şark'tan kasıt ise bütün Osmanlı toprakları ve Avrupa "uygarlığı"nın dışındaki tüm Doğu toplumlarıdır. Yani o gün Osmanlı idaresi altındaki Balkanlar da "Şark"ın kapsam alamadıdır.

Gazete'nin isminin altında "*Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyyesiyle Garbin insâniyyete karşı gâibelerini müsavver gazetedir*" şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Bu ibareden Gazete'nin amaçının Batıya karşı Doğumun müdafaaasına soyunmak olduğu apaçık anlaşılmaktadır. Özellikle Malatyalı Bedri'nin yazlarında bu mesele çok açık olarak tartışılmaktadır. Doğunu batıya karşı korumak ve onu ön plana çıkarmak için uğraşmaktadır. Malatyalı Bedri'nin "Medeniyet-i Şarkîye" isimli yazısında medeniyetin asıl kaynağının Şark olduğu ve Garphıların bunu Şarktan öğrendiği anlatılmaya çalışılmaktadır. Yazısına devamlı Garptaki ilerlemeyi reddetmemekle beraber, bu ilerlemiş tekniği alıp kullanırken Garphıların ahlaki değerlerinden uzak durulması gerektiği salık verilmektedir. Gazete'nin "İfade-i Mahsusâ" yazısında da bu durum tartışılmaktadır.

Gazete de göze çarpan bir diğer nokta da "Osmancılık" fikridir. Çoku yazida II. Abdülhamit dönemi "istibdad" dönemi olarak değerlendirilmektedir. II. Meşrutiyet'e ise sevinçle bakılmaktadır. Örneğin "Zavallı Kürdler ve Ermeni Vatandaşlar" yazısında bu durum ortaya konulmaktadır. Bu yazida, daha önce Siirt'ten gönderilen ve İkdam gazetesinde yayımlanan bir telgraf, özet olarak tekrardan yanyanmıştır. Telgrafta "istibdad" dönemi eleştirilirken, Meşrutiyetin ilanından sonra kurulan idarenin mutluluk getirdiği belirtilmekte ve Siirt'te yaşayan "Kurd, Ermeni ve akyâm-ı sâire şimdî cümlemiz birbirimize kardâş nazariyla" bakmaya başladık denilmektedir. Telgrafın sonunda ise "bu telgrafnameye müftü ve nakib efendilerle mu'teberân-ı İslâmîyye ve Hristiyâniyye, Ermeni murahassası, Ermeni pâpâsları ve Asurî ruhânileri cem'en 70 kişi imzâ vaz' itmişlerdir" diyerek

meşrutiyet idaresinde Osmanlı vatandaşları olarak birlikte yaşamak istedikleri bęyan edilmektedir.

Gazetedede Balkan meselesi ile ilgili, sorunun arka planına eğilen yazılarla da rastlamılmaktadır. Ağırıklı olarak Hersekli İsmail'in kaleme aldığı bu yazılarla, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından yaşanan ve bugünde bir şekilde devam eden sorunların benzer ifade ve değerlendirmelerle dile getirilmiş olması oldukça şaşırtıcı. Hersekli İsmail'in "Sırbistan Veliahdi Bosna, Hersek Mes'elesi" başlıklı yazısının Sırbistan Veliahdi'nin, Bosna-Hersek ahalisini Sırp kavimlerinden göstermeye çalışmasına cevap olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Sırbistan Veliahdi'nin emelinin Osmanlı toplumunu parçalayarak çıkar sağlamış olduğu, buna karşı, "Bilā-tefrik-i mezheb Bosna ve Hersek için selāmet-i yegâne Sırbistan, Karadağ ve Avusturyanın tesvîlâtına kulak asmayûb yekvücûd ve hem fikir olarak çalışmak, Sırbılığı, Hirvatlığı, bertaraf idüb idâre-i âdile-i Osmâniyyeyi müttâlebe eylemekdir" diyerek kendi çözümünü sunmaktadır. Ancak bu vurgunun daha çok Müslümanlara yönelik yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira yazının devamında Hıristiyanların da bu fikre yöneltilmesi gerektiğini ileri sürülmektedir. "Saadet'in" ancak bu şekilde tesis edilebileceğine inanan Hersekli İsmail'in diğer yazılarında da benzer bir Osmanlıcılık vurgusu öne çıkmaktadır.

Şark ve Kürtistan Gazetesi'nin başlangıç sayısında, gazetenin meramını anlatan "ifade-i mahsusa" yazısının hemen ardından "Kürdler ve Kürtistan" başlıklı bir yazının yer almış olması olukça anlamlı. Bu yazıda yazarın vurgulamak istediği temel sorun "Frenklerin ve Frenkleşmiş vatandaşların" Kürtlerin durumlarını "gulyabani" hikâyeleri tarzında anlatmaları ve yarmalarıdır. Kürtistan üzerinde yazılan yazılarından biri ise yine Malatyalı Bedri'nin "Kürdler ve Usul-i İctima'" başlıklı yazısıdır. Bu yazıda medeniyet dışı olarak tanımladığı Kürtistan'ın, neden medenileştirilemediği ve nasıl medenileştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Aşiret ve kabile hayatını medeniyet-dışı olarak değerlendirmekte ve Osmanlı Devletinin bu konudaki başarısızlığını dile getirirken, kendisiyle çelişen bir tarzda İngiliz müstemleke yönetimini ve yöntemlerini örnek vermektedir. Yerleşik yaşama geçmeye direnen aşiretlerin milli adetlerine bağlılığı bir problem addedildiğinden, nasıl aşiretin ileri gelenlerinden başlayarak adetlerine nüfuz edilmesi gerekīgi anlatılmaktadır. Osmanlı Devletinin bu konuda bir nazariyatının olmadığı ve uygulamada sorunlarının bulunduğu belirtilerek İngilizlerin Araplara yönelik uygulamaları örnek verilmektedir.

Gazete'de Molla Said-i Kurdi'nin yazılarına yer verildiğine de tanık olmakta-yız. "Kürdler Neye Muhtacdır" başlıklı yazıda, kısa bir girişin ardından Gazete,

Said-i Kurdi'nin II. Abdülhamit yönetimine gönderdiği ve neticesinde sert tepkiyle karşılaşıp timarhaneye gönderildiği meşhur raporuna yer verilmektedir. Kürtistan'da yürütülen eğitim çalışmalarına eğilen rapor, sorun analizi yapmakla kalmıyor, çözüm önerileri de sunuyor. Eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması için nerelerde medrese ve mektepler açılması gerektiğini izah ediyor. Aynı zamanda okullara giden yerli ahalinin çocukların lisan-ı Türki'yi bilmediği, bunlara kendi dillerinde eğitim verilmesi gerektiğini söyleyerek çok önemli bir noktaya parmak basıyor. "Kurd Alimi" başlıklı yazısında ise şimdiki zamanda ilmin öneminden bahsetmektedir.

Sonuç olarak Osmanlıcılık vurgusunun ağır bastığı Şark ve Kürtistan Gazetesi, Tanzimat'tan bu yana Doğu ile Batı arasında sıkışık kalmış Osmanlı aydınlarının, çelişkilerle dolu karmaşık dünyasını ve "modern" Batı karşısında çözümsüzüğünü ve tutunamayışını yansıtmasını anlamında bizlere hayli veri sunuyor. Ulus devlet paradigması karşısında çözülen imparatorlukta, ağır ve geriden gelse de bir Kurt probleminin kendini hissettirmeye başladığı görülüyor. Kendisini keşfetmeye başlayan Kurtlerin zihindeki Kurt algısına ışık tutuyor, meseleyi nasıl problematize ettiklerini ortaya koyuyor.

A- GAZETENDE BULUNAN YAZI BAŞLIKLARI

ŞARK VE KURDISTAN

1326

Şarkın vaz'iyet-i siyâsiyesiyle Garbin insâniyyete karşı şâibelerini müsavî ver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Pencembe)

Birinci sene nûmro 1

Târih-i te'sîsî 1326: - 1324

25 Şevvâl 1326 - Teşrîn-i sâni 1324 - 19 Teşrîn-i sâni 1908

Müessisleri: Hersekli Ahmed Şerîf - Malâtyalı Bedî - Hersekli İsmâîl

Müdir-i mes'ûl Hersekli Ahmed Şerîf - Ser-muharrir Malâtyalı Bedî
Mahal-i idâre: Nur-ı Osmâniyede 49 nûmrolu daire-i mahsûsadır.

İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60 gurûş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gurûş.

Nushası 10 pâradır.

İhtâr-ı mahsûsa: Meslekimize muvâfik âsâr ve makalât maa-ül-memnûniyye dergi idilir.

1. sayfa

İfâde-i Mahsûsa

M[alâtyalı] Bedî, Kürdler ve Kurdistan

Bedî, Mûlkde Tefrika Tarâfdarına

Siyasi: Hersekli İsmâîl, Konferans ve Netâyic-i Muhtemelesi, (Yazı ikinci sayfaya da taşmış)

2. sayfa

Şerîf, Muâhedât

Molla Sa'id-i Meşhûr, Kürdler Yine [Neye] Muhtâcdır

Topçu Yüzbaşı Ali Vasîf, Vesâit-i Nakliye: Hamît-i Millîye

Dâhili [Haberler]: Şark Hattı İdâresinin Tevâkisi (?)

3. sayfa

Dâhili [Heberler]: Bosna ve Hersek Cem'iyyet-i Hayriye-i Osmâniyyesi; Bosna - Hersek - ...

İkinci Ordu: Edirneden; Yeni Pazar Sacâğı

Şark ve Kurdistan, Bedirhânzâdeler

Kupâs (Kopâs) Efendi

Servet-i Fünündan

Bosna-Hersekde Katoliklerin İslâmlara Taarruzu

Havadis (Fransa ile ilgili); Seyhân Gazetesinden; Şark ve Kurdistan

Telgrâflar: Bosna ve Hersekde; Çinde; Malyof Kabinesinin Politikası; Girid Mes'elesi; Misyo Dobolov Yerinde Kalacak; Sırbistanın Sipârişleri; Kayserin Avdeti; Kosova Meb'ûsları; Esâbit-i Înticâb; İdrâksızlık - Kîymetsizlik

4. sayfa

Havâdis: Hâtırât-ı Niyâzi; Abone Kaydı Olunan Mahaller

Hersekli İsmâîl, Avusturya Hükümeti

Bahr-ı Sefidden Alınmıştır; Zirâat

Trazondan: Trabzon ve Erzurum...

Çin Ahâlisi ve Şark...

Bosna ve Hersek Cem'iyyet-i Hayriye-i Osmâniyyesi

Îlân: Fatih de satılık ev...

Matbaa-i Şirket-i Sahâfiyye-i Osmâniyye

Sâhib-i İmtiyâz: Ahmed Şerif

ŞARK VE KÜRDİSTAN

1326

Şarkın vaz'iyyet-i siyâsiyesiyle Garbin insâniyyete karşı şâibelerini musavver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Pazar irtesi)

Târif-i te'sîsî 1326: - 1324, Birinci sene nûmro 2

29 Şevval 1326 - Kasım 1324 - 23 Kasım 1908
Muessisleri: Hersekli Ahmed Şerif - Malâtyalı Bedîrî - Hersekli İsmâîl
Mudîr-i mes'ül: Hersekli Ahmed Şerif - Ser-muharrir Malâtyalı Bedîrî

Mahal-i idare: Nur-i Osmâniyede 49 nûmrolu dâire-i mahsûsadır.
İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60
gurûş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gu-
rûş.

Nushası 10 pâradır.

Ihtâr-i mahsûsa: Meslekimize muvâfîk âsâr ve makâlât maa-ül-memnûniyye
derc idilir.

sayfa 1

Siyâsi: M. Bedîrî, İnsanlar ve Tahakküm

Mülkiye Kaim-makamlarından Diyârbekirli Ahmed Cemîl, Şark ve Kürdistan
Hey'et-i Muhtereme-i Te'sîsine

Türkler Ne Olacaktı? Ne Oldu. Fransa müşâhîr târih-nîfîsanından Musyo
B.Ujen (Ojan ?) Bey inkilâb-ı Osmaniyyeden sonra Malâtyalı Bedîrî Bey'e gön-
derdiği mektubu aynen tercümesi ve M. Bedîrî'nin yorumu.

Hersekli İsmâîl, İ'tilâfât ve Netâyic-i Muzirresi

sayfa 2

M. Bedîrî, Kürdler ve Usûl-i İctimâ'

Resul Paşa Mahdumu İhsan, Erzurumda Kaht ve Galâ

M. Bedîrî, Şark ile Garb

sayfa 3

Sâmî, Medâris-i Kemâlât-ı Ümmem (Mâba'dî var)

Mustafa Senbel, (Sanılı ?), Serpûş-i Millî Mes'elesi

Havâdîs: Yine Kürtlere İftira Yine Manzûme-i Efkâr

Acâib: Zeki Paşa ve Fuad Bey

Acâib: Zeki Paşa ve Fuad Bey'lerle ilgili...

sayfa 4

Dâhili: Hersekli İsmâîl, Ta'cîz ve Bulgaristan
Almanlarla Darıldık mı?!

Diyârbekir Mukavelât Muharriri Ömer Âdil, Kürdistan Mâcerâları: Temenni-i Islâhât Diyârbekir Vilâyetinin (Mâba'dî vardır)

Hersekli İsmâîl, Bosnada Hicret
Î'lân: Fatih civarında satılık hane...

Matbaa-i Şirket-i Sahâfiye-i Osmâniyye Sâhib-i İmtiyâz: Ahmed Şerîf

ŞARK VE KÜRDİSTAN

1326

Şarkın vaz'îyyet-i siyâsiyyesiyle Garbin insâniyyete karşı şâibelerini musavver gazetedir

Şimdilik haftada iki def'a neşr olunur. (Cum'a irtesi)

Târih-i te'sîsî 1326: - 1324 Birinci sene nûmro 5

11 Zî-l-ka'de 1326 - 22 Teşrîn-i sânî 1324 - 5 Kanun-i evvel Efrenç 1908

Müessisleri: Hersekli Ahmed Şerîf - Malâtyalı Bedrî - Hersekli İsmâîl

Müdîr-i mes'ûl: Hersekli Ahmed Şerîf - Ser-muharrir: Malâtyalı Bedrî

Mahal-i idâre: Nur-i Osmâniyede 49 nûmrolu daire-i mahsûsadır.

İstanbul için bir senelik abone bedeli 40, taşra için posta ücretiyle beraber 60 gurûş.

Memâlik-i ecnebiyye için senelik abone bedeli posta ücretiyle beraber 80 gurûş.

Nushası 10 pâradır.

İhtâr-i mahsûsa: Meslekimize müvâfîk âsâr ve makâlat maa-ül-memnûniyye derec idilir.

sayfa 1

Bedrî, Medeniyet-i Şarkîye - 3

Siyasi: Hersekli İsmâîl, Ayusturya Hükümeti ve Hakkımızdaki Mekâsı

"Fransa": Bedri, Kuvvet ne Yapmaz?

Hafi Beğin Meb'ûsluğu

sayfa 2

Hersekli İsmâîl, Sırbistan Veliahdi Bosna, Hersek Mes'lesi

Manastırda Vatan Gazetesinden: Askerlerimizin Bir Numune-i Nebâhitî ve Nazbata-i Hamiyet

Vatan

Askerin Meclis-i Meb'sana Kabulu

Hâtıratı-i Niyazi ve Tarihçe-i İnkılâb-ı Kebîr-i Osmaniden

Şark ve Kurdistan: Vatan gazetesinden alınan yazılarla ilgili.

Avusturya ve Gazetemiz

İstanbul Gazetesi ve Şevâib-i Neşriyât

sayfa 3

Taşlıca Yeni Pazar ve Havalisi

Bedi-üz-Zaman Molla Sa'id Kürdi, Kürd Alimi (Mâbe'di)

Zavallı Kürdlerle Ermeni Vatandaşlar

Hü'lâsa-i Telgraf

Şeyh-ül-İslâm Efendinin İsti'fâsi Rivayeti

sayfa 4

Giridde ... İstikbâl-ı Refikimizden: Hûrşîd-i Hakikat Setr İdilemez

Bosna ve Hersek Cem'iyyet-i Hayriyye-i Osmaniyesinden Vârid Oluşdur:

Şark ve Kurdistan

Tahsin Paşa Muhamemeye Niçün Gelmiyor?

Firârî İzzetin Elvâh-ı Mezâliminden Feci' Bir Manzara

Şark ve Kurdistan: Hamd olsun didirtdi?!..

Telgîraflar: Tebrik telgîrafı (Paris), Türkita ve Avusturya (Paris) ...

Î'lân: Sîrât-ı Mistekim idâre-hânesinden

Gazetemizin mahal-ı tevzi'i: Bab-ı Ali caddesinden Kadri ve Umur Efendilerin müste'cir bulunduğu Hürriyyet Kirâithânesidir.

Matbaa-i Amire

B- GAZATEDEN TRANSKRİBİ YAPILAN YAZILAR

BİRİNCİ SAYI

Sayfa 1

Ifâde-i Mahsusa:

Niçün garbin şâibelerini iddia idiyoruz. Gazetemizin umûmi sernâmesini vu-cuda getiren muhikk, muhikk olduğu kadar da çirkîn birkaç kelime ki “garbin insâniyyete karşı şâibeleri” cümlesiyle nazarlara çarpıyor. Fakat: bir daha fakatdan ve biraz da teemmülden sonra garbin evet: umûmla garbin haksızlıktan, şevkatsızlıkden gadr ü kin, garazdan, mütevelliid hayatdan tefrika-i cinsiyetin zâhiren tâhlî, hakikatde insanlık için bin o kadar daha âcî olan şâibelerinden bâhs idiyoruz. Ve ideceğiz; niçün itmiyelim! Niçün, niçün sükût ideceğiz; hâkimler, hükümler karşılıarında daha metîn bir kudreti görmeyince beseriyyeti, hukuk-ı hey'et-i insaniyyeti çekinür, ... göcünürler. Ortada ufacık bir garâbetden hâsil olmasa büyük büyük destekler, cümleler, hâmiler arz ... idiyor. Bunlar ... insaniyyetin şâibeleri? Hey'et-i içtimâ'iyye-i beseriyyenin lekeleri ve hem kanlı lekeleri değil de nedir ya? Güyâ gasp idilen hukuk insanların, toprak kardâşların değilmiş. Güyâ bu şark aleminin eski sahipleri; bu şarklılar dâima şarkda çirkîn bir manzara viriyorlarmış, hep bu minvâl ile ortaya súrflân mesâil-i şarkiyye tamâdî itdi durdu! Zaman oluyordu ki Avrupa siyâsiyonu şarklıların kabiliyyet-i içtimâ'iye-de tehessürü adeta tehî-ser, âdetâ Bulgarların biri birine dedikleri gibi [boş kafa] ta'bîriyle ileri sürülmüyör. İnsanlar bu kadar zulmün bu kadar tahammûlsuz tehâ-cümé sabr idemezler dinürdü! Hep bu nazariyeler Avrupa siyâsiyonun -bildiği-miz medeni Avrupanın fikrinde lisânında çâlka[la]nûb gidiyordu. Şarkda bir kîsim halk bu nazariyeyi garbdan aldığı fikir ve terbiye muâvinîyle kâmilen kabul idiyordu. Zavâllıaldanıyordu! Garbin dünyalara hayret vîrecek mesârifât-ı vahşeti, yekdigerinin bütün mevcûdiyyetine hâtme çevecek efkâr-ı şâibedârını anla-miyor- bilmiyor. Ta'yîn idiliyordu. Bu gün o eski şarklıların inkîrâzına âid karârnâmeler, mutaassip şeyn-âlûd fikirlerin asâri müddet-i fi'lîyâtında lekelenmiş siyah kalplerin sünîhâti nâsil meydana çıktı gördük ve gördüler. Şimdi artık res-men insaniyetten isti'fâ itmeleri lazımgelen siyâsi dehâların namuslarında hukuk-ı besere âid vezâif-i insaniyelerindeki şâibeleri görmemek kadar âğır, mes'ûliyyet-li bir şey olamaz!.. Bu hangi insanlıkdır!

Kurdler ve Kurdistan

Vatanın en hürçâ köşelerini bile lem'a-i adâletiyle tenvîr iden didâr-i hûmî yetin Kürdistandan nazar-ı tebcîl ile görülemediğine zâhib olanlar siyah bir kalbe, firkasız bir nazara mâlik kimselerden 'ibâret olmalıdır; bu muzlim kalpler... bu sönümüş nazarlar Kürdistandaki ahâlî-i mazlûmenin ahvâl-i hakîkiyesini a'mâk rûhunu nerden bileyec, nerden görecekdir:

Zavâlli Kürdler: Berlin Muâhedesinde Lahey Konferansında hükümet-i fersû denin Kürdistanda îka' itdiği bütün seyyiâtını yükleniler. Hakikatin dâimâ tek gözükle aksını gören Frenkler veya Frenkleşmiş vatandaşlar garb matbûâtında "terâcim-i ahvâl-i ekrâdi" gûlbeyânî hikâyesi tarzında neşr itdiler..

Gaddârlık, hırsızlık cihân-ı insâniyet nazarında da bizim sıfatımız; biz de ânîn mevsûfu olduk ne ise "el-mâzî lâ yüzker", o devr-i iftirâ, devr-i mezâlim idi. Hakikati, ma'sûmiyyeti göstermek için yakılan bir küçük ışık bin üfürük darbeleriyle söndüriliyor idi yâ ne diyelim ki dün revnâk-ı celâiliyle gözlerimizi kaçırdıran hürriyyet-i adem-i idrakımızla bizi hiçe çkarıyorlardı. Kürdistanda bir gürûh cühelânın iğvâsiyla Kürdlerin vatandaşlarına taarruzlarını, mütehâcimleri ni söyleyiyorlardı. Bu devr-i cedîd-i adâletde vatanın, milletin avân-ı mes'ûdiyyetinde kendimizi lâyik olmadığımız bir sıfatda mı müstahak göstereceğiz? Hayır! Biz Kürdler bu mütemâdî sillere, bu hakaretlere zâten hiçbir vakit lâyik değiliz. Bu fesâd-ı mürettebin medlûl-i müşahhasları kanûn-i hürriyyete, terakkîyat-ı memlekete, ittihâd-ı millete muhâlif firkalardır. İnsanlığı dâimâ fesâdda arayan müfsidlerdir. Biz Kürdler Müslüman ve gayr-i Müslüman vatandaşlar bugün feth idilen kal'a-i ulyâ-yı hürriyyete zaten müştakk iden Millet-i Osmaniyyenin senlerden beri mütehassirâne beklediği Ka'be-i meşrua ve meşrûtiyyetin fedâkârı olduğumuzu bütün fi'liyâtımızla, bütün gayretimizle göstereceğiz mâzî bizi mes'ûl etti. Fakat istikbâlde mesrur olmağa çalışacağız!..

M. Bedri

SIYÂSÎ

Konferans ve Netâyic-i Muhtemelesi

Bulgaristanın i'lân-ı istiklâli, Bosna ve Hersekin vukû'î ilhâki ve bu münasebetle Balkan şibh-i cezîresinde hâdisât-ı müelleme-î sâirenin âtiyen imkân vukû'u kendi kendine hâstî olmuş şu'ûnâtdan olmayup hâdisât-ı mezkûre devlet-i Osmâniyyenin emr-i taksimini istikmâl idebilmek üzre sinin-i vefîreden beri Avrupahlilar tarafından tertîb idilmiş hibâyâ-yı siyâsiye cümlesinden bulunmuştur.

Avrupa kabinetleri Makedonyada icrâ-yı İslâhât maksadıyla şark ahvâli hakkında dâimâ müttehid-ül-efkâr bulunduklarını söyler dururlar idi. Fakat hakikat-i hâl teemmûl idildiği takdirde mezkûr kabinetler beyânâtının nefş-ül-emre mutâbık bulunmadığı ve cümlenin maksûdu devletimizin inhitât ve inkîrâzdan bi-l-istifâde hisse-i menfaat te'mînden ibâret idüğü ve şu menâfi' in cihât-ı te'mînesi mü'nâsebetle yek-diğerine icrâ-yı rekabet eylemekde oldukları görülmekde idi.

Devletimizin emr-i taksimini ihmâr ve istikmâl eylemek için ne lâzım ise Avrupa düvel-i muazzaması esbâbını tehiyyeden bir an gîru kalmamış hükûmetimizi, milletimizi, dinimizi tezlîl ve tahkir için en küçük bir serriştenin bile vesile-i kil û kal ittihâzından gîru kalmayarak umûr-ı dâhiliyemize müdâhale için eczâyi memleketi teşkil ve terkîb iden anâsır-ı muhalife-i gayr-i müsellemeyi aleyhi[mî]ze iga' fikirlerini tesmîme i'tinâ itmişlerdir.

Fakat bi-l-ahire bu vazîfîn umûm devletler tarafından sûret-i münferede ifâsi bâdi-i müşkilât olduğu tezâhür ittiğinden beynlerinde virilân karar mûcibince şarkda hâl-i hâzîrin idâmesi Avusturya ve Rusya hükûmetlerinin dûş-i mefsedet endûstrilerine havâle kılınmış idi. Menâfi'-i mahsûseleri yek-diğerine zid ve muhâlif bulunan bu iki hükûmet Devlet-i Osmâniyyenin inkisâmında te'mîn idecekleri menâfi' i vaktinde ihmâr-ı emeliyle Balkan hükûmât-ı sagîresini memâlik-i Osmâniyye üzerine tahrîk iderler idi. Fakat düşünmâzlar idi ki hükûmet-i sagîre-i mezkûre bu harekâtu müşevvikleri hesâbına değil fakat sîrf kendi nâm ve menfaatları için icrâ idiyorlar idi. Memleketimizde inkilâp-ı hayr-ı ahîrin zuhûru gerek Avrupa devletlerinden Rusya ve Avusturyanın gerekse Balkan hükûmet-i sagîresinin âmâl-ı istîfâkârânelerine vehleten bir sedd-i hâl teşkil idecek gibi gönderdiğinden ortada mevcûd ve muayyen olan menâfi' la tâhsayı (?) kaçırılmamak üzere ale-l-fevr icrâ-yı muâmeleye lütûm-ı müberrem tahakkuk itmesine binâen Bulgaristan hemân istiklâlini i'lân itmiş, Avusturya Bosna Herseki ilhâk idüp Sîrbistan ve Karadağa ... olup ta'vîzâta meydan bırakmışlardır. Girid işleri de şekl-i ma'lû-

mu almıştır. Bütün bu ahvâlin bu sûretle vukû'u Avrupa düvel-i muazzamasının Türkiyâyi izrâr ve taksîm için tertîb itdikleri binâ-yı fesâdîn vehleten sükutu dîmek olup mugayir-ı medeniyet bulunan bu hareketlerini hüsni niyyete mekrûn göstermek için ne kadar itnâb-ı makal itseler de inanmak mümkün değildir.

Zîrâ Avrupalıların sitâre-i medeniyet altındaki efkâr-ı şâibedârîni görmeyecek kadar sâfderûnluk gösteremeyiz bu sûretle mağsûb hukukumuzu istirdâd için harb idüb muzafferiyeti bizim tarafa te'mîn itmedikçe ahvâl-i sâbıkayı i'tilâf konferans ile te'mîn idebilmek imkânını tasavvur eylemek kadar bir hayâl-perverlik, sâfderunluk olamaz. Bu hâl ile "umûr-ı vâkia" olmuş bitmiş add idilecek ve biçâre Türkiyâ Avrupa düvel-i muazzamasını bu husûsda güneş gibi zâhir olan hatâyâsı memâlik-i mağsûbesinin tasdîki, ta'vîzât-ı matlûbenin i'tâsi sûretiyle heve nâ hevâh (?) ta'mîr idecekdir

Belçika muhâkkikin muhârririnden "*Rolan Dumars*" Avrupa ve heyâlâ-yı şark ser-levhâsı tahtında geçenlerde *İndeyândâns* gazetesiyle mufassal bir makale neşr idüp bu hakayı dev[r] ü dirâz best ve in'ikad idecek konferansdan esnâyi bahsinde tehîc âtî üzre icâle-i hâme itmiş idi: Şark umûru hakkında beyn-el-düvel in'ikâd idecek konferansı Berlin ahid-nâmesinin iâde-i ahkâmını hiçbir vec-hile piş-i teemmûle alamayacak ve bi-l-cümle mesâ'i ve mukarrârâti "umûr-ı vâkayı" tasdîke ve ba'd-zîn devletlerce şarkda muhâfaza-i sulh mültezîm bulunduğu takdirde esnâyi müzâkerâtda dermiyân kılınacak mutâlebât-ı cedîdeyi tezkîrden ibâret bulunacaktır. Devletlerin konferansda yalnız Avusturya ve Bulgaristan ıgtisâbâtını tasdîkle in'ikâd ve ictimâa nihâyet virmeleri bi-l-ahire anâsîr-ı sâirenin de bu kabil ıgtisâbâtda bulunmalarına bir bâb-ı ihtarâz-ı küşâde ileri dimektir.

Bu takdirde konferansa cebr-i mâfât mes'elesi ilcâ-yı maslahatla mevkî'-i tezakkür ve mü'nâkaşaya vaz' olunacaktır. Hâlbuki anâsîr-ı muhtelifinin mütlâaa ideceği sabr-ı mâfât maa-t-teessûf münhasırân Türkiyânın izrâri sûretiyle istihsâl kılınabilecektir. Konferansa dâhil devletler kitle-i mülki-i Osmâniyyeden aksâm-ı lâzîmeyi bi-l-ifrâz bî-tarafâne anâsîr-ı mütâlebeye tevzî' itdikden sonra bakâyâ-yı mülki-i Osmâniyyede genç Türklerle batu (?) tevdî' umûm Türklerin hürriyet-perver bulunduklarını bir ârûde-i lisân-ı takdîr ve bundan dolayı umûm Avrupanın kendilerine karşı memnûniyyet ve teveccühünü beyân eyledikden sonra ba'd-zîn Türkiyânın terakkî ve teâlisine hâl olacak hiçbir nûfûz-ı hâricinîn icrâyi te'sîrâtına meydan bırakmayacaklarını ve şân-ı memleketi haleldâr olmakdan vakaya ideceklerini söyleyeceklerdir.

İşte Avrupa düvel-i muazzaması bir devletin hukuk-ı hükümrânîsini tamâmiyet-i mülkiyesini muhâfazaya müsâberet itdikleri zaman böyle harekât-ı gayr-i la-

yıkada bulunurlar, beyn-el-düvel mün'akid ahidnâmelerin ceryân-ı ahkâmını te mînde gayr-i muktedir inzâr-ı umûmiyyeye irâe iderler.

Bu muhikk satırları yazdıktan sonra Rolan Dumars Berlin muâhadesiyle tevâlid eylediği netâyicin muhâkemeli bir tarihçesini best ve temhîd idüp muâhede-i mezkûre ahkâmının **mâhsuziyeti** (?) mes'lesi kesb-i mefkudiyyet eyledikten sonra bir kiyâs-ı hakîmâne yaparak bu def'aki konferansda dahî tekrar idecek mukarerâtın tûl müddet pâyedâr olamayacağını beyân itmekde ve akibet-ül-emr uku-de-i müşkilâtın yalnız tûg-i harb ile kûşâde kilinabileceğini isbât iderek bu hâlden dahî -niyetlerinin hulûse adem-i iktirâbiyetine mebnî- Avrupa düvel-i muazza-mesini tahtie inmektedir. [R]olan Dumarsın makalesini pek vâkîfâne yazılmış bulduk, bâ-husûs ki garbin sitâre medeniyet -altında şarka karşu şâibeli fikirler perverde itmekte bulunduğu yine Rolan Dumars gibi âlem-i garbin bir muharir-i meşhûrundan istimâ' ittiğimizden dolayı bu bâbda esâsen mevcûd fîkr-i mâhsûsemizin her vechle musîb bulunduğu anladık.

Bir takım Osmânlılarımı vardır ki (hem de tabaka-i âliye ve münâveriye mensub bulunurlar) konfera[n]sdan ve netâyicinden bir ümîd-i necât bekliyorlar. Fakat maa-t-teessûf bilmezler ki konferansın in'ikâdi devletimizin ızrârı dîmekdir evvel emirde suâl ideriz ki in'ikâd idecek konferansda hângi devlet bize ibrâz-ı muâvenet idecekdir.

Avusturya ve ânîn Bosna ve Hersek ilhâkındaki igtisâbını muhik gören Almanya elbette bize zahîr olmayacaklardır İtalyaya gelince ittifâk-ı müsellese dâhil olduğundan ândan hakkımızda muâvenet beklemek abesdir. Ba'de ... şîmâli devleti gelir ki o bizim addâ cân bî-imânimiz olup ândan muâvenet intizârında bulunmak kadar bir noksâni-i akl ve fîkdâni hamîyet olamaz.

Bundan sonra Fransa ve İngiltere devletleri gelir bu iki hükümet mecbûl bulundukları efkâr ve mekâsid hürriyyet-perverâne hesebiyle inkılâb-ı ahîr-i hayrîmiz üzerine memleketimize mehb göründükleri bedîdâr ise de bu muhabbetleri hakkımızda bir fedâkârlık ihtiyârına kendilerini hiçbir vakit sevk idemâz.

Bu takdîrde konfera[n]sin, i'tilâfdan haber beklemek hiçbir vechle câiz olamayıb ibtidâ avn-ı bârîye istinâd ve esbâb-ı müdâfaa-i hukuki ihmâz eylemek iktizâ ittiğini beyâna lüzûm görür ve gazetelerde karîb-ül-husûl olduğunu okuduğumuz Bulgar vesâir i'tilâfların bu milelin ve millet için konfera[n]sdan daha müzîr bulduğunu evvela târîhiyye ve mantıkîyyesile nûsha-i âtmîzin icmâlinde izâh ideceğimi arz eylerim.

Hersekli İsmâîl

Kürtlere Neye Muhtâcedür

Kürtlere şimdîye kadar mahv iden iki beliyye-i azîme vardır ki, biri ihtilâf-ı dâhili, diğeri mâ'rifet-i maârifin hakkıyla ta'mîm idemâmesi. Bu iki muşbet-i mahv için vakt-i istibdâddâ "Bedî-üz-zaman Molla Sa'id Efendi Hazretlerinin" mâbeyne virübde neticesinde birçok mesâibe hedef idildiği lâyiha sûretini aynen dere-i arz ile iftihâr idiyoruz:

"Millet-i Osmâniyye miyânında mühim bir unsur teşkîl iden Kürdistan ahâlfisinin ahvâli hükümetce ma'lûm ise de hidmet-i mukaddese-i ilmiyyeye dâir ba'z[ı] metâlibâtu arz itmeğe müsâade dilerim. Şu cihân-ı medeniyyet de, ve şu asr-ı terakki ve müsâbakatda sâir ihvân gibi yek-âheng-i terakki olmak için himmet-i hükümetle Kürdistanın kasaba ve kurasınd[a] mekâtib te'sis ve inşâ buyurulmuş olduğu ayn[ı] şükrânla meşhûd ise de bundan yalnız lisân-ı Türkiye âşinâ etfâl istifâde idiyor. Lisan[a] âşinâ olmayan evlâd-ı Ekrad yalnız medâris-i ilmiyyeyi ma'den-i kemâlât bilmeleri ve mekâtib muallimlerinin lisân-ı mahalliyye adem-i vukufları cihetile maârifden mahrûm kalmaktadır. Bu ise vahşeti, keşmâkeşi dolayısıyla garbin şemâtetini da'vet idiyor. Hem de ahâlinin vahşet ve taklid hal-i ibtidâisinde kalmaları cihetleriyle evhâm ve meşkûkun te'sîratına hedef oluyor. Eskiden beri her bir vechle Ekradın mâ-dûnunda bulunanlar bugün onların hal-ı tevakkufda kalmalarından istifâde idiliyor. Bu ise ehl-i hamîyyeti düşündürür ve bu üç nokta Kürtler için müstakbelde bir darbe-i müdhişe hazırlıyor gibi ehl-i basîreti dağ-dâr itmişdir. Bunun çaresi numûne-i imtisâl ve sebeb-i teşvik ve tergib olmak için Kürdistanın nikat-ı muhtelifesinden biri "Artuş Aşâiri" merkezi olan Beyt-i iş-şebâb cihetinde, diğeri Motkan, Belkân; Sason vasatından, biride- ...kâkân- ve Haydaran vasatında olan nefs-i Van'da "medrese" nam me'lûfiyle ulûm-ı dîniyye ve fûnûn-ı lâzîme ile beraber hiç olmazsa ellişer talebe bulunmak ve oraca medâr-ı mâyasetleri hükümet-i seniyyece tesviye idilmek üzere üç dâr-üt-tâ'lim te'sis idîmelidir. Ba'z[ı] medârisin dahi ihyâsi mâddi ve ma'nevi Kürdistanın hayat-ı istikbâliyyesini te'mîn ile esbâb-ı mühimmedendir. Bununla maârifin temeli teessüs ider. Ve bu mebde'-i teessüsden ittihâd takarrûr idecek, ihtilâf-ı dâhilîden dolayı mahv olan kuvve-i cesîmeyi hükümetin eline virmekle hâriçe sarf itdirmek için hakkıyla müstahakk-ı adâlet ve kabil-i medeniyyet oldukları gibi cevher-i fitrîlerini göstereceklerdir.

Molla Sa'id-i Meşhûr

-Bedirhânzâdeler-

Kürdistan Gazetesinin Avrupada bidâyet-i neşrine himmet ve devr-i meş'ûm-ı sâbıkda vatandaşlarının hukuk-ı sarîhesini müdâfaaya gayret buyurduklarından dolayı zekâ ve 'îrfânlarıyla emsâl ve akrâni arasında temeyyüz itmiş olan Mithad ve Abdurrahman Beglerin teşriflerini kemâl-i tahassûrle intizâr ideriz.

Hakk nâ-hakk birkaç mücimin seyyiâtına iştirâk itdirilmiş olan bu asilzâdeleleri an-kârib-ı mesrûr ve her birerlerini derece-i meziyyet ve dirâyetleriyle mütenâsib olan mevkilerde görmek isteriz.

“Şark ve Kürdistan”

Avusturya Hükümeti ve Habsburg hânedânının târihî lekeleri

Ihrâz itdikleri hürriyet ve meşrûtiyyet sayesinde Osmanlıların terâkki itmelelerini nazar-ı hoşnûdî ile telâkki itmeyân Avusturya ve Macaristan hükümeti daha ilk devre-i meşrûtiyyetimizde kesr-i gayret ve teşvîş ahvâlimize bâis olabilmek emel-i bed-hâhânesiyle Bulgaristanı i'lân-ı istiklâle sevk ile ahden eczâ-yı mütemmîme-i devletimizden bulunan Bosna Herseki zimme-i (?) memâlikî eyledi ve muâmelât-ı mezkûrenin istikmâliyle beyne-d-düvel bu babda bir konferansın âtiyen intikadına (?) ve imkân-ı müsaid bulunur ise kendi fîkrinde bulunan rukabâ' ve a'dâmımızın da bizlere daha mühim zararlar fîka' idebilmelerine birer zemîn-i ihitârâsına vesileler icâd itti.

Avusturya ve Macaristan devletinin hakkımızdaki muâmele-i vâk'asının neden münbaîs olduğunu anlamak için ba'z tedkitat-ı târîhiyyede bulunmamız lazımdır.

Târihin virdiği ma'lûmata nazaran devlet-i mezkûrede hükûmrân olan Habsburg hânedânı kendileriyle muâsır olub istihsâl-i hürriyet iden bütün akvâmi birer suretle azrâr ve iz'âca müteşebbis bulumuşlar ve bu harekât istibdâd-kârânerileri ile daima düşmen-i hürriyet bulunduklarını enzâr-ı âleme irâe eylemişlerdir.

Hânedân-ı mezkûre mensûb olub Almanya ve Avusturyada hükûmrân olan imparator birinci Alberht İsviçrede cumhuriyyet suretiyle idare-i memâlik iden her İsviçrelileri nazar-ı hoşnedî ile bakamamış ve imhâ-yı hürriyyetleri için

aleyhlerine sevk-i asker iderek bu yüzden bir çok kanlı muhârebâtin hudûsuna sebep olmuşdır.

Fakat Alberht bu teşebbüsat-ı hürriyyet-şikenânesinde nâil-i emel olamadı ancak gordüğü iş mensûb bulunduğu hânedân hükümetinin serbestî-i akvâma adâvetle meftûr ve me'lûf bulunduğu târîhe yazdırımdan ibaret oldu.

Tâisâfât-ı şeddâdânesiyle târîhde nâm bırakın zâlimeden Almanya imparatoru ve İspanya Kralı İkinci Filip dahi Habsburg hânedânının hürriyyet-şikenlikle maâ'rûf-i erkân mühimmesindendir.

Vefret-i istibdâd-ı şiddet tas'îb gibi iki takı'a-i ahlâkiyye ile mecbûl yaratılmış olan bu hükümdâr(cizvit) firka-i şerîresinin istikmâl teşekkülüne sâik yegâne olmuş ve zaman-ı saltanatda ika'-i mezâlim ve tedvîr-i tedvirât emrinde bu görevde melâ' ineden pek ziyâde istifâde eylemiştir.

Serbestî dâiresinde idâre olunan Flemang cemâhîri bi-l-hassa da ikinci Filibîn sület ve şiddet hürriyyet-şikenânesine hedef olmuş kit'a-i mezkûreye gönderdiği kumandanlar vâsitasıyla memleketi istîlâ iderek Flemang bî-çâregân ahrârını tecziye için her şehir meydanında siyasetgâhlar kurulmasını ateşler yakılmasını emvirmiştir. Flemange sevk olunan kumândânlar matbûalarından, telâkki ittiâkleri evâmir-i mahsûseyeye tebean her şehirde "kanmeclisi" nâmıyla yâd olunur birer mahkeme teşkil iderek mâznûnîni muhâkeme iderler idi.

Bu muhâkemenin üç sene zarfında siyasetgâha gönderdiği hürriyyetperver Flemengliler adedinin on sekiz bine bâliğ olduğunu asr-ı ahîrin en meşhûr ve mevsûk müverrihlerinden ma'dûd evella Fransalı Victor Dûrûbu Târîh-i Umûmîsında yazıyor. İkinci Filibîn seyyiât ve mezâlimin en dehşetâni "engizisyon" mahkeme-i meşhûresini taht-ı himâyesine almış olmasıdır. Mahkeme-i mezkûre Filibîn ahd-ı saltanatdan akdem her ne kadar te'sîs itmiş ise de tevârîh-i muhtelife bir kaç milyon nüfûs-ı mas'ûmenin irâka-i demini hükm itmesi ve bu ahlâmini mevkî'-i faale vaz'a muvaffik olması Filibden görmüş olduğu siyânet ve şâhâbet sayesinde väkt' olmuştır. İkinci Filibden sonra Habsburg hükümdârânu meyânında istibdâd ve hürriyyet-i akvâma adâvet eylemek evzâ'-i mezmûmesiyle kötü nâm bıraklardan biri dahi imparator ikinci Françdır.

Hükûmdâr müşar-ül-ileyhîn zaman-ı hükümeti Fransız inkîlâb-ı kebirînin zuhûrına tesâdûf olub inkîlâb-ı mezkûrun netâyic hasene-i serbestisini bî-hükûmî bırakmak ve Fransada istibdâd-ı idâreyi iâde bilmek üzere tevessûl itmediği tedâbit kalmamış ve kendi devleti başda olduğu halde umûm-ı Avrupayı Fransa aleyhine harbe sevk eylemiştir.

Habsburg hânedânı hükümdârinin hürriyyet-i akvâma karşû izhâr itdikleri

adâvet serd olunan vakayı' i hakikiyye i târihiyye ile vâzhan isyân ve a'lâm idil-müş bulunduğuundan hânedân-i mezkûre mensûb diğer hükümdârların Lehistan taksimâtında şimalı İtalyamı işgalinde ve mahâl-i sâirede târîhen ma'lûm bulunan ve dâimâ şemsi tabimak hürriyyetini beyn-el-akvâm akvâl itdirmesine masrûf olan teşebbüsât ve harekât-i bed-hâhâncılardan bahs eylemeği zâid gördük.

Bosna ve Hersek mes'elesinin şekl-i ahîr-i ma'lûmda tahdisi ve kit'a-i mezkûrede altı yüz elli bin müslüm bulunması husûsu edvâr-i muhtefîfede Habsburg hânedânı hükümdârinin zîr-i tabî'îyyetine geçmek bedbahtlığima dûçâr bulunmuş olan akvâm-i müslimedenden ve anların ma'rûz olduğu ahvâl ve encâmdan bahse bir zemin-i münâsib ihmâz eyledi. Endülüsde hükümet-i islâmiyyenin inkirâzından pek az sonra mevzû'-i bahsimiz bulunan Habsburg hanedânına menbûs olub da bi-l-akis İspanya' tâc ve tahtına nâîl olan Şarl Ken İspanyadan hicret itme-yan İslâmlara pek ağır zulümler itmekde idi. Dûçâr sitem ve i'tisâf olan Endülüs Müslümanları ise o asırın en mütemeddin efrâdından idiler. Tekemmül-i ulûm ve kanunu nâtik-i kesb-i güzidenin envâ'-i adîdesini muâsıruları bulunan akvâm-i nasrânının seylâbe-i cehl ve nadâñinden kurtarabilmemişler idi. Şarl Ken bu san'atda bulunan Endülüs İslâmlarına karşû ika'-i zûlm itmesi alemi medeniyyet ve terakkiyâta büyük zarar irâs eylemiş ise de terk ü tâc ve taht eylemesi Endüllîsîler için daha fenâ bir netice hâsil itmişdir zirâ beis-ül-hâfi olub zikri sebk iden İkinci Filib zîr-i tabî'îyyetinde kalan İslâmlar hakkında son derece zâlimâne ha-reket iderek o bakiye-i güzide-i İslâma kat'î mahv ve helâk darbeleri urmuşdur.

Filib Arablara lisânlarını men' itmiş, anları libâs ve serpûş-ı İslâmdan cebren tecrîd iderek zî-nasrânıden bulunmalarını kerhen kendilerine kabul itdirmiştir.

Bundan mâ-adâ bütün â'dât-ı millîyyelerini şiddetle men' ve cebren nasrânî-ye idhâl idebilmek üzre kiliselere sevk ile devamlarına nezâret eylemek için bir çok hâfi ve aleni me'mûrlar ta'yin itdirmiştir. Şu tenasur-i cebriye muhâlefet idenler ise ateşe ilka idiler idi.

Bu bî-çâregânın iyâdi-i hifzinda bulunmuş olan kesb-i adedide-i ilmiye ise kendülerinden alınub resmen ihrâk idilmişlerdir.

Kulûb-ı müddeniyeye ve insâniyyeyi dûçâr-i irtiâş iden Habsburgluların bu muâmelâtı yalnız Arablara inhisâr itmemiş, zaman zaman Türkleri dahi bu muâmelâtâ hedef eylemişlerdir.

Viyanada Kara Mustafa Paşanın hezîmet-i meşhûresinden sonra kadîm mü-verrihlerimizin Engürüs (Macar) yad itdikleri Macaristanda teâkub iden mağlûbiyyetlerimiz üzerine diyâr-i mezkûrede kalan Osmanlılar dahi Endülüsîlerin dûçâr oldukları tenassur-ı cebriye ma'rûz kalmışlardır.

Bir süredeki hicret itmeyüb de Macaristanda Hırvatistanda, Batanda, İslav Viyanada kalmış olan anasır-ı İslâmdan bu gün bir ferd-i feride (?) kalmamış ve fakat bir tenassur-ı cebrinin vukuuna delil olmak üzere bu gün kitaât-ı mezkûre de "kadızâde" müftüzâde gibi elkabı hâiz ve aslen İslâm olub da tenassur itdirilmiş aileler mevcûd bulunduğu görülmüşdür.

Habsburgluların serbestî-i akvâma, hürriyyet-i vicdaniyyeye dâimâ tecâvüz ilmiş olduklarını verdiğimiz tâfsîlât-ı hakikiyye-i târîhiyye ispâte kâfi, vâfidir. Zan ideriz hânedân hükümetinin hürriyyet-şiken-i akvâm olan bu meslek-i sekim-i kadime ittibaa-i temsilindendir ki bu def'a dahi Avusturya ve Macaristan hüküme-i istihsâl ittiğimiz hürriyyet ve meşrutîni nazar-ı hoşnudî ile göremiyerek tam neşe-i rahîk sermest bulunduğu muzdan bi-l-istifâde Bulgaristanı istiklâle sevk eyledi. Bosna-Herseki ilhâk itdi ve binâ-yi hürriyyetimizi ta esnâsında rahnedâr itmek emeline bulundu.

Milletimizin gösterdiği sükünet hükümetimizin ibrâz ittiği dûr-endişlik Avusturyanın takib eylediği ümmiyye-i istilâkârâne ve hürriyyet-şikânenin husûlune manî' oldu bundan ma'ada Avusturyanın "emr-i vâki'" telâkki ittiği ilhâk keyfiyeti dahi şimdî bir şekl-i mübhemiyyet iktisâb itdi.

Beserde ve tahsîs-i beşerin rüüs-i mütevvete kîsmındaki hırs ve emel bî-hadd ve pâyândır. İzdiyâdesini hasebiyle bir ayağı çukurda adına sezâ-vâr olan imparator Fransua Jozef ve ahdd-i siyâsiyye mâlik olmayan devletin çok müddet pâyedâr olacağından kendü de emin olamadığı halde Bosna Herseki ilhâk gibi haksız teşebbûsat ile halâ tefsî-i memâlik emelleri arkasında koşuyor.

İmparator hazarînin ihdâdından olup kesret-i memâlikî hasebiyle kitaat-i hamseye hükm itmekde oduğunu zanneden ikinci Filib azamet ve gurur ile "memâlikim üzerinden güneş eksilmaz" dir idi.

Fakat tâhzîb ittiği hürriyyet aşiyânlarının, heder itdirdiği ma'sûmîn demleri-nin te'sîrât-ı ma'nevîyyesi ve dergâh-ı ulûhiyyetin bu dünyada dahi hakkında bir cezâsı olmak üzere ikinci Filib akîbet-ül-emr elem ve hod-ı ızdîrabları dil-sûz vic-dan azâbları içinde terk-i hayat eyledi.

Sahib-i tac u taht bulunsun, eâlf-i sâirede ma'dûd olsun hürriyyet-i akvâma hâ-il olmak istiyânerin Filip gibi su-i netâtice dûçâr olmaları muhakkak ve târîhinde müsbet olduğu halde Avusturya ve Macaristan Hükîmdârıyla zîmâm-dârâne-nin bilmem ki, hangi fikre tebaen şerr-i hâkayık-ı târîhiyyeyi yetî-i teemmûle almakdan mücânebet ediyorlar.

İKİNCİ SAYI

Sayfa 1

Şark ve Kurdistan hey'et-i muhtereme-i te'sisiyesine

Geçen ramazânın bütün gicelerinde silsile-i mâcerâ-yı muhâvaratınız bir nokta-i ulvi-i amâle irtibât itmiş; bütün düşünceleriniz, bütün duygularınız yalnız bir dâirede mahsur kalmış idi:

Vatan-ı mukaddes-i Osmâniyenin hâdim imtilâ-yı şükûh ve iclâli olmak, ma-heza birçok nazarlarda muhfî kalan, birçok haksız nazarlarda hedef-i istihfâf olan "Kurd" unsur-ı sâfinin dahi cevher zâtî-i hamîyyet ve celâdetini cihân-ı medeni-yete göstermek.

Türkiyâ kırâathanesindeki son içtimâ'da bu son karar-ı kat'îyi, bu mücâhidâ-ne kahramanlıklarını, bu fedâkârâne arzuları tasvîr ve tezyîn iden o sevimli sözlerinizi işittiğim zaman. Evet, evvele-i regaib saadet-i peymâdan beri bütün mevcudiyetim bir ahenk-i ihtizâz-ı şükran ile hey'et-i mümtaza-i ahrârânene tevci-ye-i lisân tecbîl itmişdir.

Şimdi tarafınızdan bi-l-hâssa gönderilân "Şark ve Kurdistan"ın ilk nüshasını âdetâ gazî ve kahraman bir ordu-yı Osmâniyenin bir şehnâme-i celâdet-nümud muzafferiyetini şeref telakki itmiş sevinciyle okudum.

Şark; neyyir-i cihân ârâ-yı Kurdistanın cilvegâh-ı tulû'u. Kurdistan Şarkın bir meşhûr-ı (?) teksîm bedâyi'îdir. O halde, hüsн-i intihâbında her sûretle isâbet olunan "Şark ve Kurdistan" ünvân-ı ihtişâmını bayılrcasına takdîm itmemek kabîl-midir?

Müesseselerini safvet-i rûhiyemle tebrîk iderim.

Geçenlerde; Ma'muret-ül-azîzin Çay Karaali nâhiyesinin meb'ûs muâmelât-ı intihâbiyyesine mübâşeret olunduğu zaman Bulutlu Halil Efendi nâmında bir köylü tarafından karâit olunub posta ile tarafımı göndrilâ[n] Kürdce bir nutuk ile sûret-i mütercimesini takdîm idiyorum. Düşününüz ki bunu öyle edîb a'zam-ı ünvân-ı imtiyâziyla iştirâh itmiş bir kimse değil, bir köylü, evet, saf vicdândan, cevher-i pâk nâmusdan; ulu cenâbdan başka bir sermaye-i tefâhure lüzum görmemiş; bir dağ tepesinde kendi kulubeciğinin muhît-i safvetinde yaşamış olan bir kahraman yavrusu söylüyor. Muhterem "Şark ve Kurdistan"ımıza derc buyurunuz!

Mülkiye kaim-makamlarından Diyarbekirli Ahmed Cemil

Şark ve Kurdistan

Ahmed Cemil Beg kardeşimizin tavsiye itdiği o zade-i tabî'îyi, o zeki Kurd

vatandaşımızın mevhîbe-i hudâdâd-ı belâgâtı olan nutkunu sûret-i mütercimesiy-le beraber gelecek nûshamîza derc itmekle mubâhî olacağız.

Sayfa 2

Kürdler ve Usûl-i İctimâ'

Muhtelif asırda medrese-i temeddüne giren milletler arasında pek çok Kürtler, aşiretler, ma'rifet ve maârifî kendi fazilet-i milliyelerine muzîr görên köylüler, bedeviler var idi!

Zaman oldu ki cem'îyeti bir kaç bini geçen bir belde halkı için hükûmetler en metin milletler, ordular, âtesler sevkine mecbûr kaldılar; bu mecbûriyet ba'zen bir kaç müdekkikin olanca sa'y ve himmetinin sarfından ve neticede bir semere istihsâl olunamamasından ileri gelir idi; bu ba'zen de usûl-i ictima'da ileri girme-yân millet rüesâsının hatasından tekevvün iderdi. Bizim Kürdistanı, Iraklı Yeme-ni hitta-i Hicâzının, muhîtindeki dâire-i bedeviyeti hall-i temeddüne ifrâg ideme-yışımızın nihâyetsiz, sebepleri ise bunun bu nazarfiyeyen; bu târîhi tecrübe-lerin bütün bütün te'sîri haricindedir. İngilizlerin, "Koloni", ya'nî müstemleke haline koydukları bir çok memâlikî iki sûretle İslâha muvaffik olabilirler:

Hakikaten usûl-i temeddün i'tiyâdiyle mûrâcaat itdikleri meşâyihi urbân; a'yân-ı bedâvet arasında zî-nüfûs, az çok kendi hiyâm ve bâdiyelerinde, kendi milletleriyle münâsib tarz-ı nezâketle yaşayabilenleri teltîf ve yavaş yavaş ânla-rın ânlayamayacağı dâm-ı siyâsetle her dûrlu ahlâk-ı milliyeleri arasına nüfûz it-dikleri gibi münâsib bir zemîn ile âdât-ı fitriyelerini bile tebdîle kifâyet idecek ze-minleri elde iderleridi. Fenn-i ictimâ'da cihâna hayret vîrecek bir kudret-i kavmi-ye ile dâimâ ileri giden bizim İngilizlerin küçük bir me'mûru ahvâl ve âdat-ı 'ır-kîyesine vukuf peydâ itdiği pek büyük kabâil-i arabin İslâhîna alet olur. Bunu bu nazariye-i târîhiyeyi müşâhede itmişdim, küçük bir me'mûriyetle Sûdân havâli-sinde, bulunurken kendisiyle dostluk peydâ itdiğim bir İngiliz zâbitinin havâlide idâre itdiği pek büyük bir cenerâl kudretiyle icrâ-yı nüfûz itdiğini görmüşdüm.

25.000 nüfûslu büyük bir kabile halkın rüesâsı bütün İngiliz hükûmetinin azametini yüzbâşı rütbesi[nde]ki bir zâbitin icrâatında tanır koca bir milletin ve-kili olarak tanıdıkları zâtın ekserî hidemâti hikmet-i hükûmete pek o kadar nâfi' olmasa bile aşâyîrin ahvâl ve hiyyesine kadar kesb-i vukuf itmesi keydisine pek ziyâde ehemmiyet vîrdirmişi! Mümâ-ileyhîn bu husûsdaki behre-i meytini Mi-sîri İngiliz menâfi'îne idâre iden zâta bile müteselsilen hidmet itdirdi. Ma-hasal küçük me'mûrun gayreıyla senelerce hâl-i bedâvetde kalmış bir kaç bin nüfûsun hal-i temeddüne vâsil olması bizim için pek büyük bir mikyâsda ve 'ibret teş-

kil ider. Fransızlar yine bu usûlun tatbiki için "Cezair, Tunus" havâlisinde başka bir şekil, diğer tedâbir ile başlamış büyük şehirlere küşâde itdikleri dâr-i ta'lîm-lere cebren talebe getirmekle bir kaç sene güçlük çekmiş İngilizden daha masârif-i nakdiye ve fedâkârlık göstermişler ayn[ı] netice-i ittibâ'ı elde idemâmişlerdir. Ruslar kendi idârelerindeki belâd-i ba'îdenin mütesâ'ib ahâlisi mensûb oldukları mezâhib ve dînî ahkâmına riâyetle emellerine kısmen muvaffik olabilmişlerdir.

Bizde ise bu usûller kâmil en re'y-i hodî menfaat-i şahs nokta-i nazârânda tatbik olunagelmiş; şîmdiyedeğin hükümetimizin vesâyâ ve tedbirîyle husûle getirilmek istfilân her türlü menâbî-i müterakkiye ahalsizlik ve meseksizlik rehber olmuşdur. Bu millet ve hükümetin çehre-i âmâline siyah lekeler sürmekden mâ-adâ netice vîrmîyân İslâhat-ı aşâyîr bi-l-akis medeti bir hükümetin tedâbir mütevasasmasına değil en son dereke-i ter-va[h]şetile iştihâr iden akvâmin bile bu günde seviyesinden aşağı düşürmeğe sebebiyet virilmişdir.

Buna bir misâl olmak üzere Arabistanın ekseri muhitinden daha ziyade terbiye-i ibtidâiyeye meşrû' bir çok âdât-i ırsiye ve taytifeye (?) mâlik Kürtleri dağları, ovaları, merâları en tenhâ yerleri mesken-i ittihâz iden aşıretleri, dînen Osmanlı hükümetine olan emnîyet hürmetleriyle beraber bi-l-fi'il ânları medeniyet ve terbiye-i fîkrîyeden tebâud itdirmek cehâletindeibrâz-ı muvaffakiyet itmişiz !.. Elimizde anâsır-ı İslâmiyenin irtibât ve müveddeti için hakiki bir zincir-i kıymet-dâr bulunduğu halde âmî kendi elimizle daha doğrusu seyyie denâetle aşâyîr ve kabâlimizi bulundukları hal-ı vahşetden ziyâde bir tevahuş sevke hâlât itmişiz.

M. Bedri

Sayfa 2

Erzurumda Kaht u Galâ

Ara sıra gazetelerde Anadoluda galâdan bahs-ı muhtasar makaleler yazılmâga başlandı ise de maa-t-teessûf ahvâl-ı mahalliye bi-hakkın tevzîh idilmemiştir. Ashâb-ı vukufca ma'lûmdur ki Erzurum sath-ı bahrdan bin dokuz yüz küsür metro yüksek ve senenin bir nîfî şiddet-i şitâya ma'rûz ve kar ile mestûrdur. Muntazam yolları olmadığı gibi Karadenizden yani Trabzon'dan altmış saat ba'îd olmak hasıyla biçâre memlekette ahvâl-ı şitâye ve münâkalât hâziresinin hâl-ı ibtidâde bulunmasından dûcâr olduğu müşkilât câ-yı mülâhazadır.

Erzurum ahâlîsi hakikaten çalışkan olmakla beraber çîscîlige de meyl-i tab'ileri vardır. Vilâyet dâhilinde zer* olunmamış arâzi çift sürülmemiş tarlâ ...

nadir olması delâletiyle sabitdir. Ne çare ki fikdân-ı munâkallât ve ba'd-ı mesâfe gibi mevâni* azîme o çalışkan zirâî, o gayyur çifcîleri, erbâb-ı mesâî i bi-me'yûs, meftûr, te'mîn-i ma'îsetden âciz bir hâle getirmiştir.

Meselâ mezrûatın bereketli olduğu seneler dâhil-i vilâyetde buğdayın kilesi sekiz on, arpanın kilesi dört beş gurûşa tenezzül idiyor! Beş altı senede bir hâsilât noksan olunca o vakit zirâî'in elinde zâhire bulunmayacağından kırk beş elli gurûşa buğdayı, otuz gurûşa arpayı almağa mecbûriyet hâsil oluyor! Şu nisbetsizlik ve buna mümâsil bir çok ahvâl sebebiyle ahâlî-i mahalliyyenin uğradığı zarar ve ziyânların netâyic ve hîmesi olarak o havâlide faktur zarûret son derecede ve erbâb-ı hamîyyeti ağlatacak bir halededir.

Bundan onbeş sene evvel noksan-ı hâsilâtdan dolayı etmeğin kiyyesi altmış pâraya satılırken iâne komisyonu tarafından vuku⁴ bulan takhikat üzerine nisf-ı Erzurumda şâyân merhamet ve muhtâc-ı muâvenet sekiz bin nufûs bulunmuşdu salhhânelerden bîkes kadınların yemek için hayvânât kanı taşıdıkları ekseriyâ tesadüf idilen hâlât-ı müessifedendir. Onbeş sene zarfında vilâyet-i mezkûrede yüzde otuz nisbetinden fazla gîrî gitmiştir! Zira memleketin yolları mı yapılabildi, ormanları mı muhâfaza idilebildi, ticâretinin tavşî' ve terakkisine mi hidmet idildi. Ümrân-ı mahalliye ve saâdet-i sekene düşünüldü mü? ! Bu bâbda vilâyeten müfettişlerin İslâhât hakkında makamât-ı âidesine takdîm itdikleri levâyihin hanisi mevkî-i icrâya koyuldu?

Trabzonla Erzurum beynindeki tarîki nisf-ı derecesinde taklîl ile sâhle takrib iden ve o havâlice ehem ve elzem olan Rize Erzurum yolunun terhîs-i inşâsi için on iki sene gibi uzun bir müddet uğraşıldığı halde birtakım bahaneler serdiyle beyhûde muhâberâtla izâa-i vakit idilmedi mi. Eğer tarîk-i mezkûr yapılsa idi bugün o civâr sekenesi bu kadar sıkındıra ma'rûz kalmaz oldukça ehven bir fi'atla zahirece olan ihtiyâcâtını te'mîn etmiş olurdu!

Bu cihetleri idâre-i müstebidenin afât ve siet adîdesine atf ile istikbâl için üç gurûş alabilir altı ay kışda ise işsiz kalır ki seneye taksîm edilse yevmiye elli altmış pâraya gelir böyle bir yerde bir adam aile ve çoluk çocuk sahibi olursa o adamin hâl-i iztirâri ve o tarafların ihtiyâcât-ı mübremesi adına bir tefekkürle tezâhür ider!

Farz-ı mahâl olarak bu yevmiye ile terfiye-i ma'îsete muvaffik olsalar bile servet te'mîn idemiyecekler mi vareste-i izâhdır, halbu ki hükûmeti teşkil iden efrâd eshâb-ı servetden olursa hükûmet o nisbetde zî-kudret bulunur bir hükûmetin nokta-ı nazarı ahâlîsini kuvvet-i lâyemût ile geçindirmek değil belki saâdet-i mutlakaya mazhar itmek ve memâlikini nâîl ümrân eylemekdir.

Zik-i ma'îşete dûçâr olan bir âile devlet metbâasına karşı müteahhhid bulunduğu vergusunu nasıl te'diya idebilür? Ahâliye fîkr-i teşebbüs îlka idilir, hükümet de ahâlinin teşebbüsâtını himâye ve teshîl iderse gaye-i maksad olan saâdet-i bê-serîye mutnebe olalim!

İki seneden beri Erzurumda etmekin kiyyesi pişkin olmamakla beraber iki gurûşa yüz pâreya satılıyor. Bu fiyat İstanbul'a nisbet edilürse altı gurûşa dimekdür; zira İstanbul'da bir amele yevmiye on gurûşdan ziyâden kazandığı halde Erzurum'da tüvânâ arslan gibi çalışkan bir adam yazın altı ay yevmiye yüz pâre ve ni-hâyet memleketimizde esâshî bir sûretde ... ider... Zamanımızda beyn-ed-düvel tahaddüs-i harb ... iktisâdi efrâdin ve bütün memâlikin servet-i umûmiyye ve millîyesini tezyîd maksadına ... değil midir?

Ac bî-ilâc, fakt u zarûretden rengi sararmış açılıkdan bîtâb ve tuvân-i toprağa uzanmış ve "taht-üs-sifir" yirmi beş ... derece bürûdete karşı bakacağı [yakacâğı] yok, yatacağı yok, yiyeceği yok, çocukları çıplak "anacağım acım, babacığım uşuyorum" diye feryâd ve figan iden âile çoluk çocuk sâhaba (?) ve sâhibelerine acımıyacak hallerine rahm itmiyecek bir fert ve onlara desti-i muâvenet ve mürûvetini ... idecek hiçbir sahib-i vîcdân tasavvur idilemez. Serhadda bulunarak mu-kaddes vatanlarının müdâfaası uğurunda binlerce şehîd feda ... en şecî' ve en fedâkâr kardaşlarımızın ... ve ahlâdının şu zaman-ı hürriyyetde şu hengame-i hürriyetde (?) açılıkdan helâklarına meydan virileceği ... inzâr-i medeniyyet sokaklarda açılıkdan can çekmen beşeriyyetin levâih-i sefilânesini temâşâya daha ne müddet tahammül idecekdir.

Resul Paşa Mahdumu İhsan

Sayfa 3

Havâdis

Yine Kürtlere iftirâ, yine Manzûme-i Efkâr

Manzûme-i Efkârin neşr itdiği bir mektûbda Sîvâsda Ermenîlerin mezâlime dûçâr ve aşâyîr âlâyılârı da gîce gündüz köylere hûcûmda ber-devâm oldukları bildirilmişdi. Hükûmet bu bâbdaki netîce-i tâhkîkât-i resmîyesiyle neşriyât-i vâkiânin sîrf erâcîsinden 'ibâret olduğunu tebeyyün etmekle bizde o sûretle tekzîb-i keyfiyet ideriz.

Acâib

Zeki Pâşâ ve Fuad Beg

Matbûât-ı Osmâniyede dördüncü ordu müşir-i sâbıkî Zeki Pâşâ ile Kastamonuslu vâlî-i sâbıkî Fuad Begler hakkında muhakkane idâre-i kelâm ve idâre-i sâbıkâ-i müstebide zamânındaki icrâat-ı gaddârânelerinden bahs ile milletin ma'sûmiyeti tebeyyün itdiklerinden dolayı bunlar, Hüseyin Cahit, Hüseyin Kâzım, Fet-hî ve Diyarbekirli Ahmed Cemil Begler haklarında ikame-i da'vâ itmişler.

Acâib

Ne cür' etkârâne hareket? Zeki Pâşâ ile Fuad Begler hâlâ vatan mahkemelerini, hukm-i kat-î-i viedân-ı millet hilâfina olarak kendi esfâr-i sakimelerine hidmet itdirebilecekleri zannında mı bulunuyorlar? Bilmiyorlar mı ki bu necîb Osmanlıların ve daha doğrusu vatan-ı mukaddesimizin perîşânî-i hezîmetine bâ'is olanlar mahkeme-i adl ve re'fet bulunan meclis-i meb'ûsânda herhâlde karşı karşuya gelecekleri müddeî-i aleyhlerinin milyonlaca halk olduğunu görecek, işte o zamân halk tarf hâzırladıkları bî-hadd levâih (?) ve iddiâ-nâmeleriyle kalub milleti saracak: titretecedir

BEŞİNCİ SAYI

Sayfa 1

Medeniyet-i Şarkiyye

-3-

Cihân bilir ki bu günü gördüğümüz temeddün ve terakkinin menba'-ı i'tilâsi şarkıdır; şarkın riyâzi umrân-ı ma'rifetidir.

Garblıların vakar cehd ve sa'yileriyle menseinden nihâyetine kadar benimsekikleri kendi bedâyi'-ı fikriyeleri, arasına 'ilâve itmek istedikleri ibdâât-ı şarkiyeyi nasıl? Ne süretle? idâre itdiler ki zamanımızda her şey Garbe nispetle söyle尼yor. Her terakki oraya atf idiliyor. Her şeref Garblılar viriliyor!..

Fakat hakikat bu iddiâ-yı nâ-hakkin uzaklarında, pek uzaklarındaki maşrik-ı envâr (?)-ı cedîdde: şarkda olduğuün; değil menşe'-i medeniyeti mehd-i saâdet-i beşeri benimsemek ve hatta dünyayı kendilerine mäl itmek istiyân Garblılar "mukallid-i sahîh" dimekden başka cevâb olamaz!..

Garblılar müteşebbis, faâl, faâl oldukları kadar da mukallid doğar, büyür, ölürlər ayn[1] ahlâk-ı sa'yı ihlâfa terk iderler; bu sebebdendir ki ilk gördüğü bir eserin projesini yanlış çizen bir babanın evlâdi âmî aslîna tatbîk itmeğe, âmî bütüñ mâhiyet-i hakikiyesiyle taklîd ve tanzîm itmeğe çalışır ve sonuna kadar uğraşır tesmîme bir şekil fi'lî virir.. Eserin menşeyini tagayyur ider. Tebdîl ider!..

Garblıkların mukallidlikde gösterdikleri o büyük isti'dâd ile medeniyet-i şar-kiyyenin ism-i hassını garbe çevirmiştir: güneşin maşık tulunu, hakikatde de-ğil ise hayalde mağribe çevirecek kadar kabiliyyet-i hayret-perverâne göstermek istemişlerdir.

Bizde bu gün Garb ilin ve ma'rifiyle yalan yanlış perverde olmuş bir sınıf halk vardır ki bütün hüner ve ma'rifetin ve san'atın hey'et-i mecmâsına menşe' Garbı tanıyor. Garbı biliyor!.. Bunların bu kısım halkın Garbı: medâris-i kemâ-lât-ı ümem tamıldığı o âlim takallidi hakkıyla bilmediği anlaşılıyor.

Evet Garb bu gün ser-â-pâ müterakkidir. Bizim memleketterimize nazaran müterakkidir. Müteârifdir. Mütâmâyizdir. Fakat bu teârufun ve terakkinin bu mü-temâyizin masdarı, menba'ı garb değil şarkdır.

İşte biz Garbin taklid itdiği bu encüm-i tâb-dâr-ı ma'rifi kendi semamızda şarkımızda tulû' itmiş ve sonra yine magrib ebede (?) değil garbe defn idilmiş olan "medeniyet-i şarkîyye"yi asıl sahiblerine, asıl sahib-i kadîmlerine Arapla-ra. Türklerle mâl itmek âmî te'sîs ve icâd iden âmme-i anâsira intikal itdirmek için çalışmalıyız! Evet Garb Şarkdan gasb itdiği o bedâyî-ı ma'rifi süsledi âmî bir lecha-i gurûba benzetti. Âmî câme-i taklid Garba büründü. Şarklılar âmî inkâr itme-melidirler, itmelidirler ki hakikatın füyûzâtıyla yâlnızlanacak dimâglara mütefek-kirlerin kadr-dânlığına ciddiyetine sıdkına selâmet-i kalb-i viedânına hidmet ide-bilsin.

Evet Garb Endülüs kütüphâne-i 'îrfânındaki âsâr-ı Arabın cildlerini değiştire-rek telgîrafın, telefonun, buhâr kuvvetinin ağac, şirîd ile vücudunu göstermeye-rek demir, tel, bakır ile tadâbîkini iltizâm itmiş.. Bu tell-i fûnûn ve san'atın icâdi değil olsa olsa tekemmûlât-ı ahîrî olabilir.

Biz ashyla tanıdığımız ma'rifet ve san'atın tekemmûl itdiği Garba medrese-i tadâbîkinin intizâmını söylemekle beraber şarkdan zuhûr itdiğini şark o sanâyi'-ı güzidenin mâder-i mihr-bânî olduğunu söylemekde de ma'rûruz!..

Ümit ideriz ki Garblıklar: mazhar-ı medeniyet olan Garbollar şarkın eski sa-hipleri olan Şarklıların hakikate tevcîh-i lisân idenlerine pey-rev olacaklardır.

Biz, şarkın zengin hazinelerine mâlik olan Osmanlılara büyük bir ders-i terâk-ki olabilecek âsâr-ı kadîmmeyi ashını, menba'ını inkâr itmeyerek tadâbîkatiyla Garbılardan almak mecburiyetini duyuyoruz. Fakat Garbin ahlâkıyla imtizâc it-mış insanlığın hasâil-i celîlesini, ahlâk-ı güzîdesini bütün bütün değiştirmiş mü-tenevî' aksâmını almak, kabûl itmek bize bî-lüzumdur.

Çünkü Şarklılar medeniyet ve ahlâk-ı Garbiyye değil, medeniyet ve tekem-mûlât-ı Şarkîyye muhtâcdır!

Bedîf

Sırbistan Veliahdi Bosna, Hersek Mes'elesi

Balkan mesâilinin şeklär-i ahîr-i ma'lûmda tahaddüsü üzerine Sırbistan veliahdi că-be-că nutuklar irâd itmekde ve Sırbistan hükümetinin tercümân-ı hissiyatı olmaktadır. Sırbistan veliahdi maneviyâtını lisânen izhâr husûsunda kâide-i siyâsetin müsâade bulunmadığı mertebede dahi şiddet-i lisân göstermekdedir ki bu harekâtmdnn dolayı Rusya çarı Nikola geçenlerde bir kît'a telgrâfnâmesiyle veliahdi-i mûmâ-ileyi tevbîh itmişdir.

Fakat hissiyatına kapılan veliahdi mûmâ-ileyi zabt-ı lisân idemeyerek tarîk-i hitâbet nâ-hemvâride kemâ-fi-s-sâbık devam itmektedir.

Bu cümleden olarak mûmâ-ileyi veliahdi dünkü İkdâm gazetesinde görüldüğü vechile "Obzor" gazetesi muhâbirîyle görüşmüştür ve Bosna, Hersekin her vecâhile Sırbistana âid ve merbût bulunduğu etyân iderek Bosna ve Herseklerin Sırb bulunduğu der-miyân eylemek zühülünde bulunuyor. Biz cevâben Sırbistan veliahdi etyân eyleriz ki Bosna ve Hersekler aslâ Sırb degildirler. Boşnaklar, Hırvatlar, Sırblar gibi "Cenûbi İslâv" cinsinden bulunuyorlar.

Fakat bu mensû[bi]yyetle berâber kendi kavmîyetleri mevcûd ve mahfûzdur; Cenûbi Islavlarm târihi bize etyân eyler ki Boşnaklar kendi başlarına olmak üzere bir kavm teşkil iderler, Sırbların dâire-i kavmiyyetine aslâ dâhil degildirler; bu hâkâyık bâhire-i târihiyye güneş gibi âşikârdır.

Hâl bu merkezde iken Sırbistan veliahdinin, Sırbların Bosna ve Hersek ahâlisini kendi kavmiyyetlerine mensûb sûretinde göstermeleri târfhe karşı büyük bir gafletdir.

Sezâ-vâr-ı teessüf ahvâldendir ki Sırbların kırk senedenberi Bosna ve Hersekde başlayan bu kabîl beyânât ve neşriyâti Bosnanın Ortodoks ahâlîsi üzerinde icrâ-yı te'sîr eylemiş ve bu Ortodoksları Sırblar lehine celb ile hükümet-i Osmaniye aleyhinde ihtilâle sevk iderek otuz şu kadar sene evvel işe Avrupanın müdâhalesini celb ile memleketin Avusturyanın zîr-i işgaline geçmesine sebebiyet virmişdir.

Bosna ve Hersekin Avusturyaya intikâl eylemesine bâis yegâne Sırbistan Kâradâğıdır. Binâ-i berîn bu gün Boşnakların dûçâr-ı nikbet ve felâket olması bu iki hükümet tarafından ihzâr idilmiştir.

Bosna ve Hersekin Avusturyanın zîr-i işgaline geçmesini müteâkib hükümet-i mezkûre işgal etdiği vilâyet-i cedîdede Sırbistana mâil olan Ortodoks ahâlîsine, devlet-i Osmâniyeye muhabbetkâr bulunan unsur-ı İslâma karşı Hırvat nâmıyla yerli Katoliklerden mürekkeb bir unsur-ı sâlis teşkîl eylemiş ve ahâlî-i memleke-

İ bu suretle hissen, fikren üçe taksim iderek kendi menfaatine ve cümlenin zararına olmak üzere içrâ-yı ahkâm eylemişdir. Ahâlî-i mahalliye arasında ekilân şu tohum-ı nifâk sâyesindedir ki Avusturya Bosnada müstebidâne hareket idüb idâresini te'yîd etmiş ve kendince "emr-i vâki'" telakki ittiği ilhâki icrâya muvaffak olmuştur.

Bu tafsîlât ile kar'ilerime anlatmak isterim ki Sîrbistan Bosna ve Hersekde Ortodokslar nezdinde neşr itdiği efkâr memleketin Avusturya zîr-i idâresine mûrûrîni nasıl intâc eylemiş ise işgali müteâkib Sîblîların temâdfî-i neşriyâti ve taraf-ı âhîden Avusturyanın tefrika îka'î ahâlî-i mahalliye arasında husûl-ı ittihâde ve menâfi' hakikiyye-i kavmiyyenin muhâfazasına hâil olmuşdur.

Bilâ-tefrîk-i mezheb Bosna ve Hersek için selâmet-i yegâne Sîrbistan, Karâdag ve Avusturyanın tesvîlâtına kulak asmayûb yekvüçûd ve hem fikir olarak çalısmak, Sîrbîlîğî, Hîrvatlîğî, bertaraf idüb idâre-i âdile-i Osmâniyyeyi mütâlebe eylemekdir. Bosna ve Hersek İslâmları zâten muhabet-i Osmaniyye ile mecbûldürler ve anlar selâmet-i memleketi Osmânlîların zîr-i idâresine geçmesinde bîlîrlər. Fakat Hristiyân vatandaşları da bu fikr-i selîmî perverde eylemelidirler ki vatanlarının saâdeti husûle gelsin.

Memleketde bilâ-tefrîk-i mezheb î'tilâf husûle gelir ise selâmet dahi muhakkakdır.

Sîrbistana, Karadağa, Avusturyaya karşı temâyülât mevcûd olduukca Bosnada te'mîn-i saâdet mümkün olamaz. Hristiyân, Müslümân cümleten tesvîlât ve neşriyât-ı ecânebe karşı kulak asmamalıdırular ki selâmet te'mîn kilinabilsün.

Hersekli İsmâîl

Sayfa: 3

"Kurd Alimi"
(Mâ-ba'dı)

Zamân-ı sâlîfde ya'nî galebe-i vahşet vaktinde âlemde hükm-fermâ; vahşetin mahsûlu, ve inkîrâzin mahkûmu olan kuvvet ve cebrin saltanati idi. Bunlar ya'nî kuvvet ve cebr her hangi bir devletin deverân-ı demî yerine girmiş ise o devleti yer ömr-i tabîî ile kayd ve ecel-i inkîrâzin pençesine vîrmış ve öyle devletlerin sahîf-i târihiyyeleri satırları baykuşların âşıyâni gibi inkîrâzlarını çağırıyorlar bağırıyorlar. Şimdiki zamânda ya'nî galebe-i medeniyyet zamânında ise âlemîn hükmîrâmî ilm-i ma'rîfetdir müvellidi, medeniyyet-i şâm tezâyûd, ömrü ebedî oldu-

gündan hayat müdbiri olmuş ise o devleti kayd-ı ömr-i tabii'den ve ecel-i inkırazdan tahlis ve küre-i arz kadar yaşamamasına isti'zâd virmiş Avrupa sahâfi bunu gösteriyor. Bu hakikate misâl ister seniz eski hükümetimize ve yeni hükümetimize bakınız:

Eger denilse eski hükümeti âdî âdamlar idâre idiyorlardı bu kadar dehşetli ve metin yeni devleti omzunda taşıyacak hârika ve dâhiye âdamlar lâzım'dır o Asya ve Rum-ili tarlaşı öyle mahsûlât acabâ virecek mi? Buna cevâb evet üçüncü hakikate dikkat et: söyleki zamân-ı mâzide insân o kadar dâr ve mahdûd dâire içinde hareket idiyor ki gûyâ insân iken hayvan gibi yaşadığından efkâr ve ahlâkı o dâire nisbetinde tedennî itmiş ve mahsûr kalmışdı.

Şimdi bu hürriyet-i âdilâne fîkr-i beşerin ağır zincirlerini parça parça ve isti'dâd-ı terakkiye karşı sedleri zîr ü zeber iderek o küçük dâireyi dünyâ kadar tevsî' itdi hatta bir köylü âdî âdam bile (benim gibi) Süreyyâ kadar ulvî olan idâre-i umûmiyyeyi nazara alacak, âmâl ve müyûlâtın filizlerini oraya bağlayacak. Her bir fî'l ve tavrı orada bir ihtîzâz ile zî-müdhil bulunacağından himmeti Süreyyâ kadar teâlî ve ahlâkı o derecede tekemmül ve efkârî memâlik-i Osmâniyye kadar tevessü' idecek. Eflatunları, ibn-i Sinaları Bismarkları, Dekartları gîrû bırakacak. Bu kuvvetli Asya ve Rum-ili tarlaşı çok şebân ve tan mahsûlû vireceğine kaviyen umîdvâriz, lâ-siyemâ bu memâlik-i Osmâniyye umûm enbiyânın mahal-i zuhûru ve düvel-i mütemedidine-i sâlifenin mehd-i zuhûrudur...

Bu hakayıkdan birinin bana ta'yîn itdiği vazîfe ile hürriyetin fermân me'zûniyyetiyle üç şey'i ihtâr ideceğim: birincisi; bir cismin birden zerrâtından tahallûl ve yeni zerrâtının teşekkûl eylemesi muhâl olduğundan cism-i devletin birden me'mûrunu def' ile yenileri ikame eylemesi muhâl olmasa da müteazzîdir buna binâen zâten kabil-i islâh olmayan âdamları cism-i devlete def'-i tabî'î ile ifrâz idecekdir amâ kabil-i islâh olanlar zâten daha güneş gurubdan tulû' itmediğinden tövbenin kapusı açıktır bunların tecrübelerinden istifâde itmelî yoksa umûmen alehlerinde idâre-i lisân ve terzîl bu şanlı olan ittihâd-i milleti fenâ bir hastalığa sevk ider

Ikincisi: ben Kurdistan dâğlarında büyümüş merkez-i hilâfeti güzel tâhsîl idiyordum sonra bundan yedi sekiz ay evvel İstanbul'a geldim gördümki -tenâfür-i kulûb sebebiyle- İstanbul medeni libâs giymiş vahsi bir âdemeye benzer (şimdi itti'hâd ve muhabbet-i millîye ile bu şehr-i medenî âdem ve fakat yarı medenî yaru vahsi libâsından bize arz-ı dîdâr idiyor.) Kürdistanda fenâliğin sebebi Kürdistan uzvî hastalanmış zan idiyordum İstanbul'a gelüb nabzını tütmağla teşrîf etdimki her tarafa ve Kürdistana sırayet iden kalbdeki merkezdeki hastalığıdır tedâvisini

düşündüm gördümki medeniyet-i hakâkiyyeyi teşkil iden İslâmiyyet, medeniyet-i hâzıradan pek gîrî kalmış gîya sâ-i ahlâkımızdan İslâmiyyet bize darılmış, mazî tarafına dönüp gidiyor zamân-i saâdet bizi şikâyet idecek bunun en büyük sebebi istibdâddan sonra mürisid-i umûmi olan üç büyük şub'enin ki "cümplenin maksûdi bir ama rîvâyet muhtelifi"

Beytiñ ma-sadakî olan ehl-i medrese ve ehl-i mekteb ve ehl-i tekkiyeyenin tebâyun-i efkâr ve tehâlîf müşâbîdir (?) ki bu tebâyun-i efkâr, ahlâk-i İslâmı esâsından sârsımı ve ittihâd-i milleti çatâllaşdırılmış ve terakkîyat-i medeniyeden gitri birakmışdır zîrâ biri ifrâtiyla, ötekini tekfir ve berikini taklîl idiyor, öteki tefrîti ile berikini techîl ve gayr-i mu'temed add idiyor. Bunun çaresi tevhîd ile tevhîd ve efkârlar fâ-i'tidâl noktasında akd-i musâfihe eylemeli ki ahenk-i terakkîyi ihlâl itmesünler.

Üçüncüsü ben väizlerin ba'zisini dinledim nasîhatleri bize iyi te'sîr itmedi düşündüm kasâvet-i kalbiyemden başka üç sebeb buldum.

1- Zamân-i hâzırı sâlife kiyâs iderek yalnız tasvîr-i müddeâ ile parlak ve mübâlağalı gösteriyorlar. İsbât ve iknâ'-i müddeâyî ihmâl idiyorlar.

2- Bir şey' tergîb veya terhîb itmekle andan daha mühim şey' tenzîl ideceğinden müvâzene-i şerîati eyuce muhâfaza eylemüyorlar.

3- Muktezâ-yı hâl ya'nî ilcâât-i zamân ve teşhîs-i alete muvâfik söz söylemeler idi. Hâsil-i kelâm büyük vâ'izlerimiz hem âlim-i muhakkak olmalı ta müddeâyi isbât ve iknâ' itsün. Zîrâ herkesde bir meyl-i taharrî-i hakîkat peydâ olmuş ve hakîm-i müdekkik olmalı ta müvâzene-i şerîati bozmasun ve hem belîğ ve muknî olmalı, ta muktezâ-yı hâl ya'nî ilcâât-i zamâne mütâbık söz söylesün ve her bir şey' mîzân-i şerîfatle târtsun işte vâ'izin de böyle olması şartdır.

Yaşâsun şerît-i garra, yaşâsun adâlet-i ilahi yaşâsun uhuvvet-i vatan, yaşâsun ittihâd-i milliye, ölsün ağrâz-i şahsiye ve fîkr-i intikam yaşâsun şecâat-i mücessi-me askerimiz, yaşâsun akl ve tedbîr-i mücessim-i ahrâr.

Bedî'-üz- zamân Menlâ Sa'îd-i Kürdi

Zavallı Kurdlarla Ermeni Vatandaşlar

Şems-i kemâl-i hurrî Yetin sabâh-ı tâb-dârindaki ziyâ-yi hâkimiyetin gözle-
rimizi kamaşdırmasından neye dikkat ideceğimizi şaşırılmış kalmış idik bir taraf-
dan şehr-âyinler, surûrlar, sermedi meserretler i'lan idiyorduk... Diğer tarafından ne
olacağımızı kesdirememeyen hafif akıllar, kuvvetlez nazarlar, mazileri, o zulmet
dehşetiyle bütün muhit-i milliyetimizi karanlıklara boğan mazileri, şametli (?)
günleri karışdırınmak, bir evde mucitmen yaşayan vatandaşlar bir birinden intikam
almağa kalkıyor. Bir birine tarafçırane darbe urmağa çalışıyorlar idi bu gün o
vâhi tasavvurların, o bî-sûd fikrin ne kadar münâsebetşiz, ne derece hikmetsiz ol-
duğunu goruyoruz.

Bu gün o zehâb-ı bâtilanın kemâlen hikmetsiz olduğuna bir delil-i bâhir olmak
üzre muhterem İkdâm Gazetesine Siirdden çekîlân telgrafin mealini aynen Şark
ve Kürdistanımıza nakl idiyoruz. Bî-taraflığımızı ve evvelce Pizantion ve Man-
zûme-i Efkâr gibi refiklerimize neşriyat-ı vâkiyalardan dolayı itdiğimiz i'tirâzla-
rin muhakk olduğunu isbât idiyoruz.

Hülsa-i Telgraf

İdâre-i müstebide memâlik-i Osmaniyyeyi ve ale-l-husûs Kürdistanı öyle tab-
rîb itdi ve vûcûd-ı nâzenin vatanda öyle unutulmaz cerîhalar peydâ eylediği bun-
lara mukavemet imkân haricinde gelmiş idi rüşvetle ta'yîn olunan me'mûrlar men-
faat-i şahsiyeleri için anâsır-ı muhtelifeyi yekdiğeri aleyhine teşvik idiyorlar idi.
Hükûmetin zulmünden dolayı silâha sarılan binlerce halk dağlara ilticâ itmişler
idi. Karyeler harâb olmuş kadınlar ve çocukların bî-kes kalmış idi. Ermeniler bu ah-
vâlden müşteki bulunuyorlar. Fakat Kürdler sefâlet içinde sürdürmekle beraber
ses çıkaramazlar idi bu sene ağustosun on üçünde çekilen umûmî telgrafnâmede
meşrûtiyyet idâr-i te'sîs itdikten sonra dahi bir takım gâddar me'mûrların hare-
kât-ı gayr-ı meşrûularına devam itdiklerini ve sancığımızın her tarafında hatta
nîfs-i Siirde emniyet olmadığını yolların mesdûd ve âmed ü şûdün münkatî' bu-
lunuşunu bildirmiş idik. Fakat şîmdî gerek Vâli Reşîd Paşa ve gerek Siird mu-
tasarrîfi Fâik Bey istikamet ve faâliyetiyle ahâliyi hoşnûd itdiler. Şükürler olsun-
ki el-yevm adâlet sâyesinde cansız bir cisim haline gelmiş olan sancığımız bir
devre-i mes'ûda girmiştir.

Ulemâ ve rüesâ-yi ruhâniyeye ve-l-hâsil bi-l-cümle savî-ı ahâliye ayrı ayrı be-
yânnâmelerle neşr olunmuş, harekât-ı bagyânede bulunan eşkiyâ tevkif idilmiş-
yollar açılmış, karagolhâneler kaldırılmış, ve âmmenin kulubu meserret ve mem-

nuniyetle dolmuşdur. Devr-i istibdâddaki me'mûrların idâre-i zâlimânesi ve cehâletleri yüzünden, hükümetden firâr iden Kurd aşiretleri ve aşiret reisleri Siirde gelerek silâhlarını ve nefşlerini mutasarrifa teslim itmişlerdir. Mutasarrîf hükümet-i meşrûta nâmına olarak teslim-i nefş itmiş olanlara hüsün-i hâl ve hareketde sâbit-kadem olmaları için nesâyîh-i lâzîmede bulundu. Bütün bu adamlar kemâl-i nedâmetlerinden dolayı gözyaşları döktüler, Kürdistanın en şedîd ve cengâver aşiretleri Siird sancağında idiler. Şimdi bunlar meşrûtiyyet sâyesinde memâlik-i mütemedineye gitba virecek bir haldedirler. Hürriyyet, uhuvvet ve müsâvâtın ne kadar mes'ûd ve müşâ'sâ neticeler virdiğini gereği gibi anladık. Kurd, Ermeni ve akvâm-ı sâire şimdi cümleüz birbirimize kardâş nazarıyla bakıyoruz. Hatta âdî bir münâzaa bile vukû' bulmuyor. Kanûn-ı esâsının bize bahsettiği bunca ni'metlere mukabil nasıl teşekkür ideceğimizi bilemiyoruz. Bu Kanûn-ı mealânın beka ve muhâfazası için Siirdlilerimiz kanımızın son katresini dökmeye hazırız. Bırkaç me'mûrun harekât-ı gayr-ı meşrûası neticesi olarak Kürdistanı artık bundan böyle bir vahşet âbâd olmak üzere ithâm itmemenizi reca idiyoruz.

Bu telgrafnâmeye müftü ve nakib efendilerle mu'teberân-ı İslâmiyye ve Hristiyâniyye, Ermeni murahasası, Ermeni pâpâsları ve Asuri ruhânileri cem'en 70 kişi imzâ vaz' itmişlerdir.